

BROEKER BIJDRAGEN

UITGAVE VAN DE VERENIGING "OUD BROEK IN WATERLAND"

Verschijnt 2 tot 4 maal per jaar
Wordt aan de leden gratis toegezonden

Nr. 8 (maart 1975)

Gehele of gedeeltelijke overname van
de inhoud slechts na goedkeuring.
Copyright. Redactie-adres :
De Erven 26, Broek in Waterland

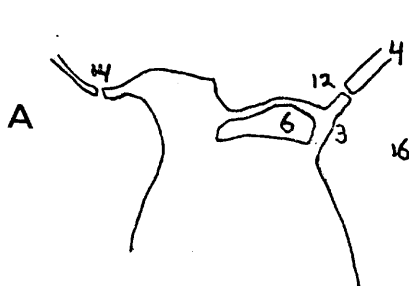
HET EILAND EN 'T NESJE

We zagen reeds eerder 1), dat er in de noordoost hoek van de (nog niet drooggelegde) Broeker Meer van oudsher een vrij groot en langgerekt eiland was gelegen, de Nes genaamd. Dit onbebouwde, moerasachtige stuk land bood de bewoners van De Laan en het Zuideinde een goede bescherming tegen de westelijke winden. Om van de Broeker Meer per schip richting Zuiderwoude in het Molen Ee 2) te komen, moest men aan de Z.O.-zijde van de Nes een vrij breed water doorvaren, dat werd aangeduid met Zuider Ee. (zie schetsje A).

Bij de inpoldering in de jaren 1627/28 liet men dit eiland, alsmede een groot stuk water (het Havenrak) buiten de bedijking vallen, en werd tussen dijk en eiland een ringsloot gelaten. Na de drooglegging werd over het water ten noord-oosten van de Nes de Pelse-brug gelegd; via een weg midden over de Nes, en een tweede brug over genoemde ringsloot, bereikte men de 'Middelwech' 3), die toegang gaf tot de 34 kavels nieuw land in de Broekermeer.

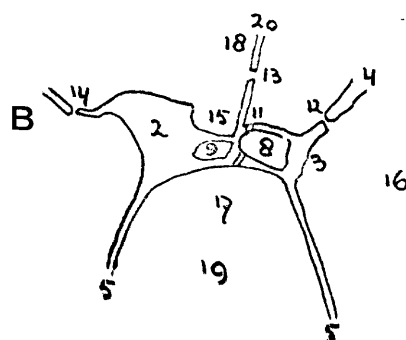
Broek had via de ringsloten van de Broeker- en Buikslotermeren - waartussen een natuurlijk water, de Slochter - verbinding met het Oude Veer, de Buiksloter schutsluis. Monnickendam echter miste een goede waterverbinding met Amsterdam, en reeds in 1634 groef men een trekvaart van Monnickendam naar Broek, langs de 'Wagenwech', waarbij de Nes in tweeën werd gesneden. (zie schetsje B).

Vanaf die tijd werd het smalle, noordelijke gedeelte aangeduid met 'de Ried Nesjes op 't Havenrak', terwijl het bredere, zuidelijke deel als 'het Eijland' bekend werd.

A° 1625

13)

A° 1650

Het Eiland.

Door al deze veranderingen kreeg het dorp een ander aanzien: bovendien werd in die tijd een aantal verspreid liggende huizen afgebroken, o.a. aan 't Gouwtje' (Keerngouw), en liet men voor bebouwing zijn oog vallen op het - dichterbij het dorpscentrum gelegen - Eiland. De bekende Broeker timmerman, Pieter Pietersz. Bleij, alias Pieter Oom 1), zag blijkbaar wel wat in dit stuk grond, dat zich vanwege de aard van het land (minder drassig) meer voor bebouwing leende dan de Rietnesjes. Pieter Oom koopt het gehele Eiland van Dijkgraaf en Heemraden der Waterlandsche Meeren, en begint in 1647 met de verkoop der percelen. 4) In dat jaar verkoopt hij het meest westelijke perceel (op de plaats, waar tot voor kort het huisje Eilandweg 25 stond). Na meerdere malen weer van de hand te zijn gedaan, koopt in 1725 een zekere Frans Thomasz. de Vos het huis op dit perceel 'waarin de tapneeringhe werd gedaan', en waarachter een kolfbaan ligt. 5) Deze De Vos doet het pand in 1732 over aan Claas Ploeger, die kort tevoren voor de eerste, en tevens laatste maal burgemeester van Broek was geweest. Hij bewoont het huis, dat op de plaats stond van het huidige nummer 6 aan De Laan, en houdt daar een grote staat. 1)

Mogelijk ging deze vermogende Broeker het in zijn vijftigste jaar wat kalmer aan doen, om te kunnen genieten van de 'plaisier-tuin', welke hij op het Eiland aan liet leggen. Op zijn verzoek verleende de Vroedschap consent om over de sloot, vóór zijn erf, een brug te leggen. En waarschijnlijk kwamen er wel eens ongenode gasten in zijn tuin, want tien jaar later vroeg Claas Ploeger voetangels te mogen leggen. In de notulen van de Vroedschap lezen we daar over 'is eenparig toegestaan mits met bortjes op de weg uitkomende te setten hier leggen voetangels en verder wat 'er van mogt komen alles buijten nadeel van het dorp'.

In 1759 staat ter plaatse een L-vormig huis in de tuin, dat dan geërfd is door Klaas Klaasz. Ploeger. In 1789 koopt Dirk Ditmarsch huis en erf; deze laat het huis afbreken en bouwt op het erf 'een wagenhuijs en paardestal'. 6)

In het jaar 1806 stonden op dit punt van het dorp ook stallingen van de families Bakker, Koker, Doncan en De Ruijter. Deze plaats, aan het begin van het dorp, vlak bij de banweg naar Amsterdam, was voor de notabelen bij uitstek geschikt voor het stallen van hun paard en chais. Rijverkeer in het dorp was immers vóór 1858 verboden. 7)

Maar om op Pieter Oom terug te komen: in 1649 en 1653 verkoopt hij de belendende erven (thans Eilandweg 21 en 23, de garage van Ber Keff) ten westen van het - nog bestaande - 'kalkpad'. Op het eerstgenoemde perceel komt later (in 1760) de stalling van oud-burgemeester Pieter Nanningsz. Kok. Op het tweede stond tot in de vijftiger jaren nog een houten huisje met klokgevel, dat het laatst bewoond werd door Jan Honingh, bijgenaamd Jan de Pieper.

In 1768 krijgt de toenmalige eigenaar van het erf tegen het Kalkpad, Jacob Quintemeijer 8), vergunning om ter plaatse een nieuw huis te bouwen. Dit vrij grote

huis, met stenen klokgevel, werd het laatst bewoond door Jacob Westerneng; ook dit pand moest voor de garage het veld ruimen.

De drie erven beoosten het Kalkpad, dat toegang gaf (en nog geeft) tot de twee achterliggende percelen (thans Eilandweg 19 en 20), verkocht Pieter Oom in de jaren 1654 tot 1658. In de 18de eeuw was de huidige boerderij op nummer 15/17 al een hofstee, evenals nr 13. Uit een rooing in 1826 blijkt, dat ook het huis nr 20 een hooiberg en stal had. Van 1652 tot 1658 had Pieter Oom zijn houtwerf op de plaats van het huidige huis nr 9/11, vanaf 1657 tevens op nr 13. Hij meerde zijn houtvloten in de vaart, en liet ze blijkbaar wel eens te lang liggen. Rooymeesteren bepaalden tenminste dat daar een vlot niet langer dan 48 uur mocht blijven liggen. In 1658 kocht Pieter Oom een deel van 't Laantje, en sloeg daar zijn houtvoorraad op. 1)

De 4 Rietnesjes.

In het jaar 1662 verkopen Dijkgraaf en Heemraden der Waterlandsche Meeren aan Dirk Pietersz. Schuijtemaker in den Ilp '1 restantje Lant op 't Zuijdelijkste Nesje voor 't Huijs van Griet Speelmans'. Dit huis wordt in 1682 weer afgebroken.

Het '2de Nesje van 't Zuijden' wordt in 1663 getransporteerd aan Klaas Cornelisz. Buijkes' tot een vrij geschenk om bevrijt te sijn van alle Lasten'. De nieuwe eigenaar zet er een huis met schuur op, die beiden in 1674 weer worden afgebroken. 9)

In 1725 wordt dit tweede Nesje met het eerste verenigd.

Eveneens in 1663 gaat het 3de Nesje in andere handen over. Vóór 1671 wordt op dit stuk een houtzaagmolen gezet, waarop Cornelis Gijsbertsz. Bos molenaar is.

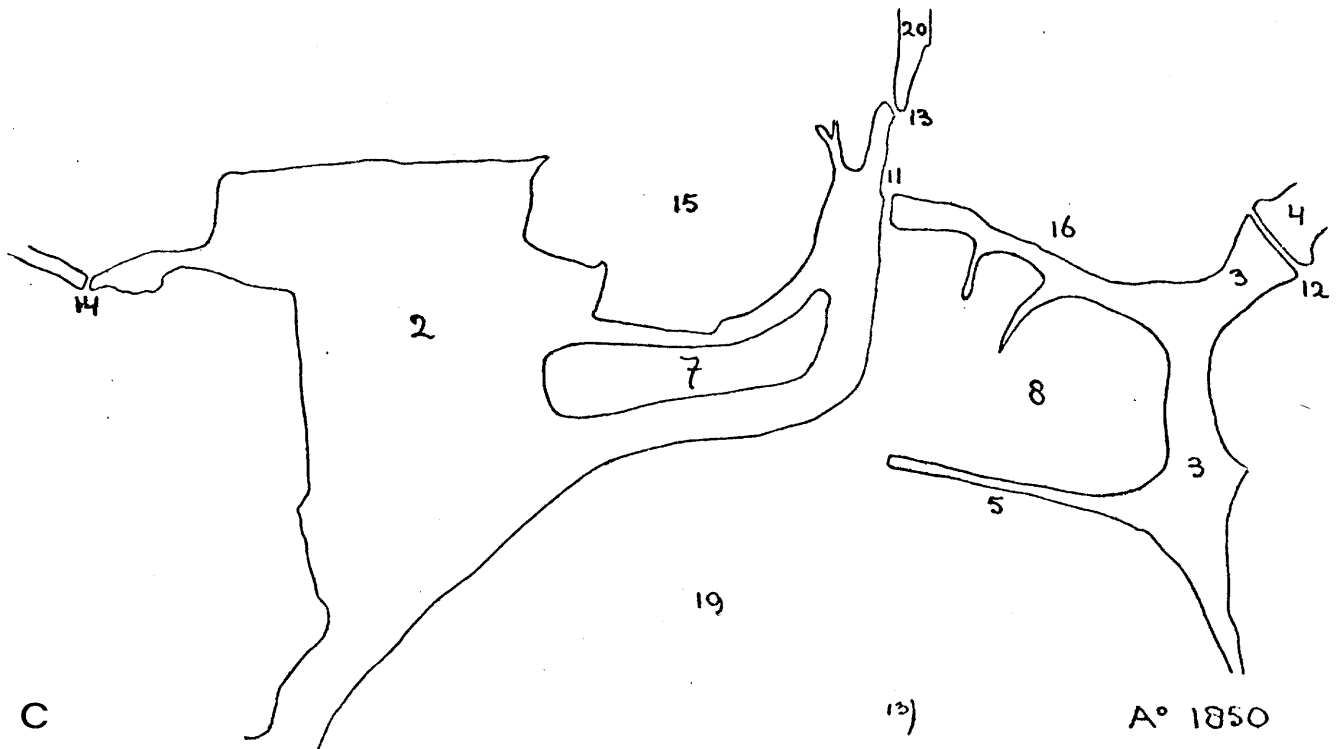
In het oorlogsjaar 1672, toen Frankrijk en Engeland, gevolgd door Munster en Keulen aan de Republiek der Vereenigde Nederlanden de oorlog verklaarden, werd deze molen ingeschakeld voor het malen van buskruit; de kruitmolen onder Monnickendam kon geen voorraad genoeg malen, niettegenstaande ook Zondags werd doorgewerkt. 10) In 1674 blijkt deze houtzaagmolen al weer verdwenen te zijn.

Ten slotte het 4de Nesje; uit niets blijkt dat dit, meest noordelijk gelegen 'Snepeltje Nes Lant' bebouwd is geweest; het werd in 1724 verenigd met het 3de Nesje.

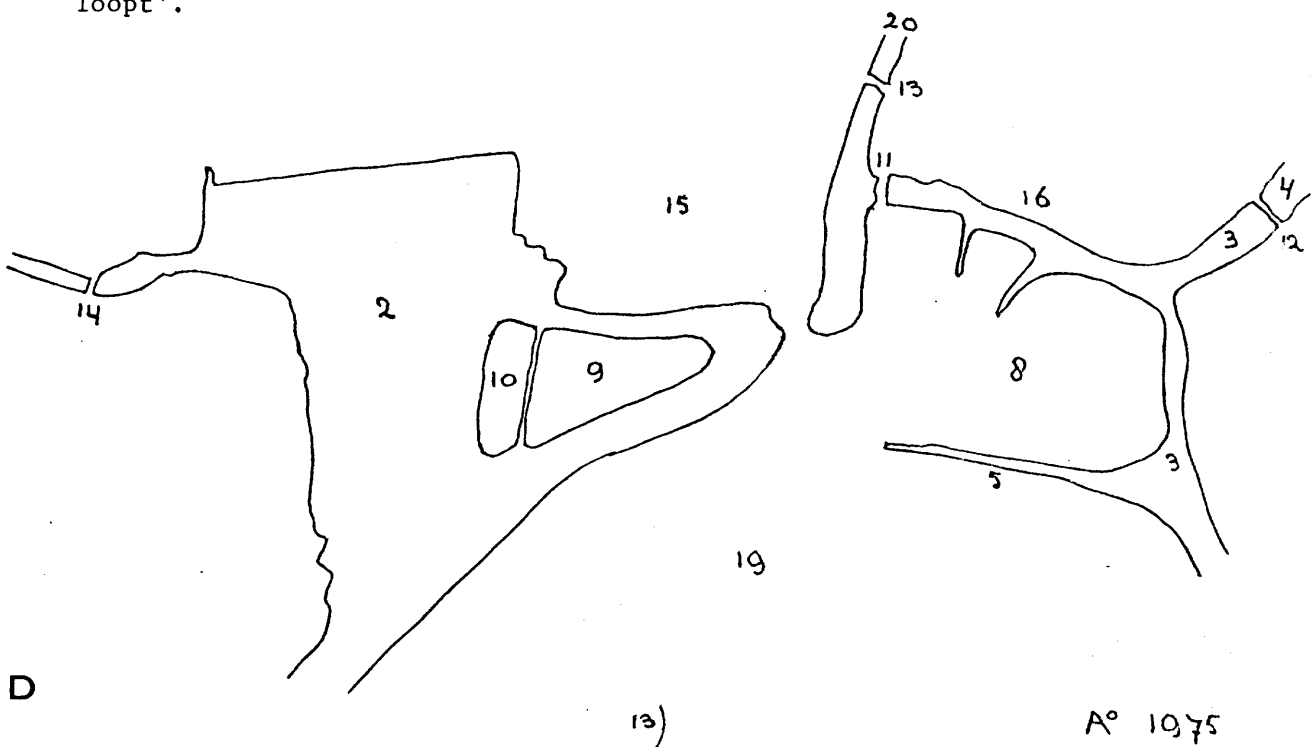
In 1734 kwamen 'd'4 Nesjes in 2 stukken Land' in handen van Sijmen Bakker. Zij waren onderling gescheiden door een sloot, die recht tegenover de Nieuwe sloot lag, de sloot die Pieter Oom in 1658 langs De Laan had laten graven. 1) Waarschijnlijk in de 18de eeuw (in ieder geval vóór 1832) was al een klein deel der ringsloot 11) gedempt, waardoor de brug tussen de Broekermeer en het Eiland kon vervallen (zie schetsje C).

Ten behoeve van de bouw der hefbrug in 1938 werd de helft van de Rietnesjes vergraven; alleen het noordelijk deel (voorheen dus het 3de en 4de Nesje) bleef over, waarop in het begin van deze eeuw nog een schuur stond, waarin schapen een onderkomen hadden. 12) In het kader der werkverschaffing werd in de dertiger jaren ten

noorden van het overgebleven Nesje, gescheiden door een sloot, het z.g. bagger-eiland (met de beugel) opgeworpen. (zie schetsje D).

In dit verband is nog vermeldenswaard dat het notulenboek van de Gemeente Raad in 1803 meldt met betrekking tot het uitdiepen der trek- en ringvaart 'of men van Dorpswegen geen voorziening behoort te gebruiken, dat er behoorlijke kraggen werden geplaatst, daar de specie agter werd geworpen, opdat dezelve niet in Dorpswateren loopt'.

Het thans nog aanwezige Nesje is eigendom van Provinciale Waterstaat van Noord-Holland, en wordt gepacht door de Vereniging Oud Broek in Waterland.

A.P. Bruigom

- 1) Zie mijn opstel *De Laan en 't Laantje*, in *Broeker Bijdragen*, nr 6.
- 2) Het water vanaf de Langebrug, achter de huizen aan de Molengouw.
- 3) Deze lag ongeveer op de plaats van het huidige tracé van de E 10.
- 4) De hier volgende wederwaardigheden van huizen en erven zijn opgetekend uit de *Broeker Transport- en Rooiboeken*, die berusten respectievelijk in het *Rijks-archief in Noord-Holland te Haarlem*, en in het *Gemeente-archief te Broek*.
- 5) Deze kolfbaan, die in 1842 eigendom was van de Schout (burgemeester) *Cornelis Koker Jr*, bevond zich in het, achter *Eilandweg 25* gelegen huis (zie afbeelding).

Tot het jaar 1940, toen het door brand werd verwoest, woonden er *Jan van Rijn*, *Krijn van Keulen* en *Bob Meijnders*.

Het kolven op de openbare weg was al in 1673 met de *Willekeur van Broek* streng verboden. In de *Generale Keuren en Ordonnantien*, van het *Bailluwſchap Waterland*, in 1768 te *Monnickendam* ge-

drukt, lezen we 'En sal wyders niemand het sy jong of oud, so min op particuliere dagen als des Sondags sig vervorderen op eenige Kerkhoven of omtrent de Kerken te kaatsen... Gelyk voorts al meede niemand langs de Dorpen sal mogen kolven...'

- 6) Een jaar eerder had *Dirk Ditmarsch* het grote huis gekocht, dat op de plaats stond van het huidige kerkhof. Dit huis liet hij in 1808 afbreken en bouwde ter plaatse een nieuw huis 'wordende dit voor het schoonste gebouw, benoorden het Y gehouden'. (*A.J. van der Aa* 1840).
- 7) Bejaarde *Broekers* herinneren zich dat *Kees van Schieveen* op die plaats een stalhouderij had. Een nieuwsbericht in *De Monnickendammer* van 15 juli 1900 meldt, dat hij begonnen is met het verhuren van paard en wagen, met name 'een vlug tentwagentje'.
- 8) In latere jaren wordt deze familie aangeduid met de naam *Wiedemeijer*.
- 9) Mogelijk was de grond van de *Nesjes* te moerassig om te bebouwen.
- 10) *W. van Engelenburg*. *Geschiedenis van Broek in Waterland*. Haarlem 1907, bl. 84; en van dezelfde schrijver *Menschen en Gebouwen uit Broek in Waterland*. Overdruk *Provinciale Noordhollandsche Courant*.
- 11) *W. van Engelenburg* (*Waterlandsche Plaatsnamen*. In: *Nomina geographica Neerlandica*. VIde deel. Leiden 1928. bl. 101) vermeldt de demping van het *Zuider-Ee*. Dit water is echter tot op de huidige dag nog open.

12) *Vriendelijke mededeling van Mevrouw N.C. Rijnke-Bakker.*

13) *Legende*

1	<i>Broeker Meer</i>	11	<i>Pelsebrug</i>
2	<i>Havenrak</i>	12	<i>Langebrug</i>
3	<i>Zuider Ee</i>	13	<i>Zuideinderbrug</i>
4	<i>Molen Ee</i>	14	<i>Kerkebrug</i>
5	<i>Ringsloot</i>	15	<i>de Laan</i>
6	<i>de Nes</i>	16	<i>Zuideinde</i>
7	<i>Rietnesjes</i>	17	<i>Middelweg</i>
8	<i>het Eiland</i>	18	<i>Wagenweg</i>
9	<i>het Nesje</i>	19	<i>Broekermeerpolder</i>
10	<i>baggereiland</i>	20	<i>Trekvaart n. Monnickendam</i>

De huizen van Neeltje Pater

In nr 7 van de Broeker Bijdragen, 'De inboedel van Neeltje Pater' is de ligging van haar huizen niet helemaal juist opgegeven. De heer A.P. Bruigom deelt mede, dat zij niet alle drie naast elkaar stonden, maar dat nr 19 op het noordelijk gedeelte van het schoolplein stond, nr 20 op de plaats waar nu het huis van de familie Kwakman staat, en nr 21 daar tegenover, aan het Dee.

de redactie.